

*Горан Топаловић**

Министарство одбране и Војска Србије, Краљево

*Филип Отовић Вишњић***

Факултет политичких наука, Београд

ФЕМИНИСТИЧКА ИДЕОЛОГИЈА И МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ: УВОЂЕЊЕ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ ПРИЛИКОМ ПОСРЕДОВАЊА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У РЕШАВАЊУ ОРУЖАНИХ СУКОБА

Сажетак

Рад анализира увођење родне перспективе у посредовање Уједињених нација у решавању оружаних сукоба из перспективе феминистичких теорија међународних односа. Предмет истраживања јесу теоријске основе и институционални развој родно осетљивог приступа посредовању, као и његови домети и ограничења у савременој мировној пракси Уједињених нација. Циљ рада је да се критички сагледа у којој мери је увођење родне перспективе допринело трансформацији посредовања и изградњи инклузивнијих и одрживијих мировних процеса, односно успешности посредовања. У раду је примењен квалитативни теоријско-методолошки приступ заснован на анализи садржаја релевантне научне литературе, нормативних докумената и смерница Уједињених нација, уз примену метода анализе, синтезе, компаративног и критичког приступа. Резултати истраживања показују да је развијен свеобухватан нормативни оквир којим је

* Имејл-адреса: gsljmt@gmail.com; ORCID: 0009-0005-5326-5947.

** Имејл-адреса: filip.otovicvisnjic@fpn.bg.ac.rs; ORCID: 0009-0008-4445-705X.

родна перспектива интегрисана у посредовање, али да њена практична примена и даље зависи од политичког, институционалног и друштвеног контекста сваког појединачног сукоба. Закључује се да родна перспектива не представља самосталну гаранцију успешнијег посредовања, али може значајно допринети легитимнијим, инклузивнијим и дугорочно одрживијим мировним процесима уколико постане конститутивни елемент посредничке праксе, а не искључиво нормативни захтев. Додатно, указује се и на теоријски јаз између очекиваних и остварених резултата уродњавања процеса посредовања.

Кључне речи: феминистичка теорије међународних односа, идеологија, родна перспектива, посредовање, Уједињене нације, оружани сукоби, жене, мир и безбедност, мировни процеси и изградња мира.

УВОД

Крај Хладног рата и трансформација природе савремених оружаних сукоба довели су до значајних промена у разумевању мира, безбедности и начина њиховог очувања. Савремени конфликти све су мање ограничени на класичне међудржавне ратове, а све више обухватају унутрашње оружане сукобе, етничко и верско насиље, распад државних институција и сложене хуманитарне кризе. У таквим околностима постало је јасно да се одржив мир не може обезбедити искључиво војним средствима или политичким договорима постигнутим између зараћених елита. Све већи значај добијају механизми мирног решавања сукоба, посебно посредовање, које се развило у један од кључних инструмената савремене међународне дипломатије.

Развој критичких приступа у међународним односима довео је у питање бројне претпоставке традиционалних теорија безбедности. Међу њима посебно место заузимају феминистичке теорије, које указују да доминантне концепције мира и рата нису вредносно неутралне, већ су историјски обликоване патријархалним односима моћи и дуготрајном маргинализацијом жена и других друштвених група. Из те перспективе, мир се не може свести само на престанак оружаног насиља, већ подразумева и отклањање структурних неједнакости које доприносе настанку и репродукцији конфликта. Феминистичке ауторке

стога инсистирају да родна перспектива представља важан аналитички оквир за разумевање узрока сукоба, процеса посредовања и изградње одрживог мира. Ове идеје постепено су нашле место и у институционалној пракси Уједињених нација. Усвајањем Резолуције 1325 Савета безбедности УН о женама, миру и безбедности започет је процес интеграције родне перспективе у мировне операције, посредовање и постконфликтну изградњу мира. Накнадно усвојене резолуције, смернице и приручници додатно су разрадили овај приступ, наглашавајући значај инклузивности, учешћа жена у мировним процесима и сагледавања различитих последица које оружани сукоби имају по жене и мушкарце. На нормативном нивоу, родна перспектива постала је један од препознатљивих елемената савременог приступа Уједињених нација посредовању у решавању оружаних сукоба.

Међутим, упркос значајном нормативном и институционалном развоју, не постоји јасан одговор на питање колико је овај приступ заиста променио праксу посредовања. Циљ рада је да се критички сагледају теоријске основе овог приступа, прикаже развој нормативног оквира Уједињених нација, као и донети и ограничења његове примене у пракси.

ФЕМИНИСТИЧКА ИДЕОЛОГИЈА У МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА

Идеологија представља специфичан епистемолошки и практични механизам на основу којег се селективно опажа и организује друштвена стварност. Усмеравањем пажње на одређене посебне интересе који се представљају као општи и неисторијски, идеологија одржава релативно кохерентне обрасце за деловање појединаца и организованих група, притом легитимишући постојеће неједнаке односе моћи, односно културне, економске и политичке аранжмане којима се такви односи репродукују. Идеологије, дакле, утемељују, као подразумевану и неупитну, „искривљену”, односно парцијалну и интересно обојену дефиницију стварности, којом структурирају начин на који људи разумеју свет око себе и сопствену позицију у њему. За разлику од појединачних стереотипа, схваћених као есенцијализована очекивања о одређеним групама људи или дихотомија које успостављају асиметрично „или-или” мишљење које прикрива међузависност супротстављених појмова, идеологије захватају шири ниво тумачења друштвених система, пружајући нормативно

утемељење и наводни „здрав разум” којим се они онтолошки одржавају (Peterson and Runyan 2010, 52).

Концептуални филтери који усмеравају пажњу према одређеним актерима, односима и циљевима одражавају интересе оних који имају већи приступ симболичким и материјалним ресурсима. Елитне групе користе ове филтере да би конструисале свеобухватне системе веровања и тумачења који натурализују и легитимишу постојеће поретке, истовремено маргинализујући алтернативне режиме знања и политичке праксе. На тај начин, идеологија не само да интерпретира свет, већ и поставља границе политичке имагинације, одређујући које се промене могу уопште сматрати као рационалне, могуће или легитимне (44). Процес социјализације заправо функционише тако што идеолошки апарати, попут породице, образовних и религијских институција, као и ширих културних матрица, стабилизују одређене симболичке поретке и чине их саморазумљивим, притом утискујући појединце у субјективност, односно, Алтисеровим речима, „интерпелирајући” их (Altiser 2015).

Феминистичка парадигма наглашава да родни обрасци настају унутар друштвене доминације, а не из „природних” разлика. Сандра Хардинг (*Sandra Harding*) указује да су разлике између „Африканаца” и „Европљана”, као и између „жена” и „мушкараца”, конструисане кроз империјалне и патријархалне праксе, а затим су „постале истините” посредством институционализованих облика поделе рада и контроле над телима потчињених група (Harding 1986, 188). Дихотомије као што су култура/природа, разум/тело, објективност/субјективност и јавно/приватно нису неутралне, већ се систематски упарују са поделом мушког и женског, при чему се мушкарци и мушкост везују за прву, хијерархијски привилеговану колону, а жене за другу. Родно кодиране представе, које повезују рационалност, објективност и културу са мужевношћу, а емоције, тело и природу са фемининитетом, стабилизују идеологију која привилегује мушкарце и „Запад” као носиоце знања и цивилизације (Peterson and Runyan 2010, 51-52). Оне не извиру из искустава потчињених, већ из пројеката беле, европске, буржоаске мушке елите која дефинише сопствену позицију као норму, а остале као „другачије” и инфериорне (Harding 1986, 175).

Генеалогски приступ показује да су се савремене феминистичке теоријске позиције развијале у дијалогу са дуготрајном динамиком женских политичких борби и промена у родном поретку. Ен Тикнер (*J. Ann Tickner*) истиче да се либерални феминизам повезује са

традицијом од седамнаестог до деветнаестог века и ауторкама као што су Кристин де Пизан (*Christine de Pizan*), Мери Астел (*Mary Astell*), Мери Вулстонкрафт (*Mary Wollstonecraft*) и Харијет Тејлор (*Harriet Taylor*), које су инсистирале на могућностима жена да развијају рационалне капацитете под истим условима као и мушкарци. Ова традиција била је кључна за правне и политичке реформе у либералним демократијама, иако многе феминисткиње касније напуштају њен епистемолошки и политички оквир. Либерални феминизам се епистемолошки ослањао на емпиристичке и позитивистичке традиције из епохе просветитељства, претпостављајући објективну стварност доступну „неутралним” посматрачима, при чему се родна пристрасност тумачила као отклоњива аномалија унутар иначе ваљаног метода (Tickner 2001, 12-13).

Током 1960-их и 1970-их долази до снажне критике либералне - на рационалистичким и позитивноправним основама схваћене - једнакости. Радикалне феминисткиње, настале из политичких/контракултурних покрета тог периода, тврдили су да је угњетавање жена примарни и најраспрострањенији облик опресије човека над човеком, који је укореењен у патријархату и родној подели рада која жене везује за домаћинство и репродуктивне функције (13-14). Из овог заокрета развијале су се феминистичке теорије које су сматрале да искуства потчињених, посебно жена, обезбеђују својеврсну „епистемолошку предност” у разоткривању искривљености доминантних знања (Harding 1986, 148).

На том трагу, феминистичка се идеологија може одредити као нормативни и аналитички пројекат који препознаје родну позиционираност знања и тежи изградњи теорија које полазе од искустава маргинализованих, а не од универзализованих перспектива владајућих елита. Феминистичка критика свој фокус поставља на патријархалне обрасце веровања и институционализоване праксе, којима се позиционирају мушкарци као главе домаћинстава и политички ауторитети, уз истицање да је у питању културна хегемонија која је нормализована у већини постојећих „друштвених формација” (Peterson and Runyan 2010, 66). Зато се она не доживљава као „додатак” постојећим школама мишљења, већ као изазов њиховим темељним онтолошким и епистемолошким претпоставкама, односно као пројект који спаја критику андрогоцентричног знања са сталном сумњом у властите универзалистичке претензије.

Феминистичке анализе науке и међународних односа додатно указују на то да моћнији актери обликују знање и дискурсе у складу са сопственим интересима. У класичним студијама о науци истицано је да се „идеологија науке” кристалише у виду позитивизма, који социјалну вредност науке своди на метод и тиме прикрива историјску и родну утемељеност научне праксе (Harding 1986, 225). У међународним односима, реализам се идентификује као идеологија која се представља као објективна теорија, док истовремено легитимише и одржава постојећи међународни поредак. Полазећи од претпоставке карактеристика анархичног међународног система и наводно рационалних представа о држави и безбедности, реалистичка традиција производи „знање” које је нераздвојиво повезано са интересима великих сила, односно њених националних, економских и безбедносних елита, односно „знање” које је социјално конструисано, историјски седиментирано, натурализује насилне хијерархије и маргинализује алтернативе које полазе од искустава потчињених и родно означених субјеката (Tickner 1992, 21). Реализам се формира у специфичном контексту искуства тоталитарних режима и рата, као „научна” теорија која је требало да представља одбрану од идеолошки засићених фашистичких наратива, кроз одвајање морала од „реалполитике” и потрагом за универзалним законима понашања држава (Tickner 1997, 618). Ипак, тај историјски покушај бекства од идеологије производи нову идеологију: реалистичко представљање државе као рационалног актера и натурализација анархичног поретка заправо легитимишу постојеће хијерархије и насиље. У неореализму се процес продубљује кроз апстрактне моделе који бришу конкретне друштвене односе и родне димензије, док и даље привилегују западне маскуларне обрасце аутономије и самопомоћи (Tickner 1992, 42). Избор јединица анализе, као и избор претпоставки о људској природи и нормативним циљевима деловања, никако није питање техничког карактера, већ суштинско идеолошко питање: фокус на рационалност, објективност и самоинтерес подржава онтологију у којој су државе субјекти деловања и јединице које се међусобно боре за преживљавање, док се нормативне алтернативе попут правичности или родне једнакости потискују (Peterson and Runyan 2010, 42). Таква културна хегемонија учвршћује државу и постојеће хијерархије као природни оквир светске политике.

Неолиберална идеологија слављеничке глобализације показује се као наличје исте структуре, која проглашавајући „крај историје” и „крај идеологије”, слави тржишну

рационалност и глобални капитализам. Феминистичке критичке анализе тврде да она, такође, прикрива трајне структуралне неједнакости и континуиране облике патријархата и расизма, претварајући парцијално искуство транснационалних мушких елита у универзалну истину о глобалном поретку (Tickner 2001, 79). У том смислу, и либералне метанарације о крају идеологије саме функционишу као идеологија, јер представљају парцијално искуство привилегованих група као универзалну истину и искључују перспективе жена и других маргинализованих актера из дефинисања глобалне реалности. На тај начин се историјски развој идеологије показује као динамичан процес у коме се дискурси често реартикулушу како би обезбедили легитимитет мењајућим, али и даље хијерархијским структурама глобалне политике. Феминистичке ауторке указују да се патријархат не своди на заверу елита, већ да прожима „молекуларне” мреже моћи, у којима различите групе кроз свакодневне праксе учествују у производњи хегемонијских ефеката (Hooper 2001, 57).

Парадигматске промене у међународним односима постају видљиве оног тренутка када се у средиште анализе уведу род и феминизам као конститутивни, а не маргинални елементи. У оквиру расправе о „трећој дебати” и рефлексивистичким приступима, феминистички аутори се позиционирају као део ширег постпозитивистичког заокрета који оспорава рационалистичку традицију, универзалну рационалност и наводну вредносну неутралност науке о међународним односима. Тај се најперспективнији простор за феминистичку интервенцију отвара унутар критичке теорије, која већ проблематизује структуре доминације и настоји да теорију повеже са еманципацијом, иако и сама остаје маргинализована у односу на неореалистичко-неолибералну синтезу (Tickner 2001, 28). Увођење феминистичких питања у критички хоризонт трансформише појам безбедности, јер аналитички фокус више није искључиво на суверенитету држава, већ се помера и ка рањивости појединаца, група и целог друштва, што се поклапа са ширим помаком ка концептима „људске” безбедности (Shepherd 2008, 65). Тиме се доводи у питање дотадашња слика дисциплине структурисане око неколико „великих парадигми”, као и то да ли се дисциплина сме затварати у оквиру високе политике држава или ипак мора обухвати и процесе у свакодневном животу.

Синтија Енло (*Cynthia Enloe*) и друге феминистичке ауторке инсистирају да такозвана велика слика у анализи рата, безбедности и глобалног поретка не остане родно слепа, јер игнорисање искустава жена, као и управљачких процеса у институционалним

хијерархијама, доводи до аналитичких и нормативних промашаја у разумевању узрока и последица сукоба (Enloe 2005, 280-283). Лаура Сјоберг (Sojberg 2013) показује да се стандардне системске, државне и индивидуалне анализе узрока рата заснивају на „безродној” онтологији, у којој су жене и род системски изостављени из објашњења, и да таква селективна слика света производи не само емпиријски непотпуне, већ и вредносно проблематичне теорије. Увођење родне перспективе у анализу рата и безбедности постаје један од кључних елемената шире промене, јер захтева преиспитивање појмова анархије, структуре и суверенитета, као и редифинисање „научне објективности” у светлу родно ситуираног знања.

Антиратна оријентација већине феминистичких теорија произлази из веровања у структуралну повезаност патријархалних родних односа, милитаризације и рата. Синтија Кокберн (Cockburn 2010), полазећи од емпиријског истраживања женских антиратних организација на више континената, развија приступ у коме се родни односи у патријархату виде као укрштени са класним, економским и етно-националним односима моћи у репродукцији склоности ка оружаном сукобу. Из те перспективе, рат није контингентан догађај већ системска појава, континуитет насиља који почива на друштвеној организацији маскулинитета.

Феминистичке мировне активисткиње, окупљене у женске и мешовите мреже, не остају на захтеву за прекидом конкретних непријатељстава, већ инсистирају да је трансформација родних односа саставни део сваке потенцијално делотворне политике мира. Стратегија демилитаризације не може замислити без шире стратегије промене родних односа, будући да се многи обрасци насиља спроводе кроз доминантне представе пожељног типа мушкости (153). Сјоберг, ослањајући се на радове о милитаризованој мушкости, аргументује да родни режими производе „очишћену” репрезентацију легитимисане силе: симболички мит о храбром ратнику и витешком официру којим се прикрива стварно разарање и патња. Милитаризована мушкост зато има улогу културног филтера који чини рат прихватљивим и „нормалним”, иако његове последице диспропорционално погађају жене, децу и друге маргинализоване групе (Sojberg 2013, 226).

Мир не треба бити схваћен као пуки изостанак оружаног сукоба, него као трансформација структуралних односа, укључујући оне родне, који омогућавају да се рат стално изнова производи (Shepherd 2008, 127). Излазак из „зачараног круга”, уз општу

демилитаризацију држава и друштава, захтева и трансформацију друштвених пракси које рат чине пожељним или неизбежним.

УН ПРИСТУП ОДРЖАВАЊУ МИРА И РЕШАВАЊУ ОРУЖАНИХ СУКОБА – УВОЂЕЊЕ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ У ПОСРЕДОВАЊЕ У РЕШАВАЊУ ОРУЖАНИХ СУКОБА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Уједињене нације као најзначајнији институционални механизам међународне заједнице за очување мира и безбедности, од свог оснивања 1945. године, развијале су улогу од спречавања међудржавних сукоба ка сложенијем приступу управљању унутрашњим конфликтима, одржавању мира и постконфликтној изградњи мира. *Повеља Уједињених нација* поставила је темеље мирног решавања спорова. У члану 33 државе се обавезују да спорове који могу угрозити међународни мир решавају средствима као што су преговори, посредовање, мирење, арбитража и судско решавање (United Nations [UN] 1945). У том контексту, посредовање је временом постало један од најчешће коришћених инструмената УН у превенцији, управљању и окончању оружаних сукоба (Bercovitch 2011).

Посредовање се може дефинисати као добровољан процес у којем непристрасна трећа страна помаже актерима сукоба да дођу до обострано прихватљивог решења. За разлику од арбитраже или судског поступка, посредник не намеће исход, већ настоји да олакша дијалог и помогне странама да саме постигну споразум. У пракси УН ову улогу најчешће имају генерални секретар, његови специјални представници, специјални изасланици или посреднички тимови формиран за конкретне кризе. Важна карактеристика УН посредовања је и та да се оно углавном ослања на искуства посредника, а у значајно мањој мери на академска достигнућа и истраживања на овом пољу. Тренутно, у оквиру УН дивизије за политике и посредовања (*Policy and Mediation Division*) делује Јединица за подршку посредовању (*Mediation Support Unit*) која сваке године формира и Тим у приправности састављен од експерата посредовања (*the Standby Team of Senior Mediation Advisers*), који у свом саставу и даље нема одељење које се на систематичан начин бави академским истраживањима. Другим речима, може се закључити да постоји јаз између УН приступа посредовању, самим тим и увођења родне перспективе у посредовање у решавању оружаних сукоба УН, и академских достигнућа и истраживања на овом пољу.

Током последњих деценија дошло је до значајне институционализације посредничких активности УН. Посебан подстицај том процесу дала је Резолуција Генералне скупштине УН из 2011. године о јачању улоге посредовања у мирном решавању спорова, након чега је развијен и Водич УН за ефикасно посредовање – *United Nations Guidance for Effective Mediation* (United Nations General Assembly [UNGA] 2011). Овај документ представља покушај стандардизације посредничке праксе и дефинисања основних принципа који доприносе успешности мировних процеса. Два доктринарна документа УН која операционализују примене одредби резолуција Жене, мир, безбедност у посредовању УН у решавању оружаног сукоба су: Водич за род и инклузивну стратегију посредовања (United Nations Department of Political Affairs [UN DPA] 2017) и Водич за посреднике (UN DPA 2012). Према поменутом Водичу за посреднике, ефикасно посредовање почива на неколико међусобно повезаних принципа. Први се односи на адекватну припрему посредника и обезбеђивање неопходних политичких, људских и материјалних ресурса. Други подразумева сагласност страна у сукобу, јер је одсуство политичке воље један од најчешћих узрока неуспеха мировних процеса. Трећи принцип наглашава непристрасност посредника, док четврти истиче значај инклузивности и укључивања ширег спектра друштвених актера у мировне процесе (UN 2012).

Посебно место у савременом приступу УН заузима концепт националног власништва над мировним процесом. Овде се полази од претпоставке да трајни мир не може бити наметнут споља, већ да стране у сукобу морају прихватити решење као сопствено. Такође, мировни споразуми морају бити усклађени и са међународним правом и основним нормама заштите људских права. Због тога посредници имају обавезу да воде рачуна да мировни аранжмани не садрже одредбе које би омогућиле некажњивост за најтеже облике кршења међународног хуманитарног права (Richmond and Oliver 2016).

Поред политичких и правних аспеката, УН све већу пажњу посвећују и друштвеној инклузивности мировних процеса. Значајан искорак у том правцу представљало је усвајање Резолуције 1325 Савета безбедности УН о женама, миру и безбедности 2000. године (United Nations Security Council, Resolution 1325 [UNSCR 1325]. 2000). Овом резолуцијом први пут је на највишем нивоу признато да оружани сукоби различито погађају жене и мушкарце, дечаке и девојчице, као и да је учешће жена неопходан предуслов за изградњу одрживог мира (Tryggestad and Torunn 2009, 539-557). Након усвајања Резолуције 1325, агенда „Жене,

мир и безбедност” постепено је интегрисана у активности УН у области посредовања и мировне изградње. Накнадне резолуције Савета безбедности додатно су развиле овај нормативни оквир (UNSCR 1889 2009; UNSCR 2122 2013; UNSCR 2242 2015), наглашавајући потребу већег учешћа жена у мировним преговорима, заштите од сексуалног и родно заснованог насиља¹ и јачања одговорности за почињене злочине. Резолуција 1820 из 2008. године, препознаје сексуално насиље као потенцијални ратни злочин, злочин против човечности или конститутивни чин геноцида (UNSCR 1820 2008). У складу са овим развојем, УН су родну перспективу почеле да посматрају као саставни део ефикасног посредовања, а не као споредно питање, уз укључивање жена и женских организација у различите фазе мировног процеса, од консултација и преговарања до праћења примене постигнутих споразума, уз уважавање да већи степен друштвене укључености омогућава боље разумевање узрока сукоба, потреба локалног становништва и фактора који могу угрозити спровођење мира (Paffenholz and Thania 2016). Дакле, приступ УН решавању оружаних сукоба еволуирао је од традиционалног дипломатског посредовања ка свеобухватнијем моделу који повезује безбедносну, правну и друштвену димензију мира. Посредовање се више не посматра искључиво као инструмент окончања насиља, већ и као механизам за изградњу легитимних и одрживих политичких аранжмана. У прилог томе, одређени број истраживања реализованих током првих деценија XXI века показало је да мировни споразуми у чијем су креирању учествовале жене имају већу вероватноћу дугорочне одрживости (O’Reilly, Sülleabháin and Paffenholz 2015).

Насупрот или паралелно са УН приступом, у академским расправама посредовање се промишља у више праваца. Један правац размишљања полази од претпоставке да је посредовање ефикасан механизам за смањење насиља и постизање политичких споразума, уз наглашавања значаја контекста сукоба и улоге посредника у стварању услова за преговарање (Bercovitch and Houston 2000, 145-174). Из ове перспективе, посредовање се посматра као један од елемената управљања конфликтом које може допринети стабилизацији односа и постепеној изградњи мира. Супротан приступ заступају аутори који доводе у питање дугорочну ефикасност посредовања, сматрајући да посредовање често

¹ Термин „сексуално насиље повезано са конфликтом” односи се на силовање, сексуално ропство, присилну проституцију, присилну трудноћу, присилни абортус, присилну стерилизацију, принудне бракове и било коју другу форму насиља заснованог на полној (сексуалној) припадности почињеног над женама, мушкарцима, дечама или девојчицама, а која је повезана са конфликтом.

производи привремене договоре који краткорочно смањују насиље, али не решавају структурне узроке конфликта. Према њима, посреднички процеси неретко одлажу, а не отклањају сукобе, због чега се након извесног времена јавља ризик од поновног избијања насиља; те се у први план поставља питање да ли успешност треба мерити самим постизањем мировног споразума или његовом дугорочном одрживошћу (Beardsley 2008, 723-740).

Важно место у расправама заузима питање улоге посредника. Аутори попут Раухауса, Савуна, Буркуа или Волтера, истичу значај непристрасности као предуслова легитимности и поверења страна у процес (Rauchhaus 2006, 207-241; Savun and Burcu 2009; Walter. 2002). Насупрот томе, аутори попут Кида, Ендруа, Свенсона и Ајзака, тврде да су пристрасни посредници често успешнији јер располажу већим политичким утицајем и могу ефикасније да подстакну стране на уступке (Kydd and Andrew 2006, 449-462; Svensson and Isak 2007, 229-248). Ова дебата има посебан значај за УН, које формално инсистирају на непристрасности, сматрајући пристрасност једним од „седам смртних грехова посредовања”,² али уважавајући и чињеницу да посредници делују у сложеном политичком окружењу у којем интереси држава чланица често утичу на посредничке процесе.

Додатну димензију расправе представља питање инклузивности мировних процеса. Савремени приступи све више указују да одрживост мира зависи од укључивања ширег круга друштвених актера. У теорији посредовања, значајан број аутора, попут Нилсона, Орејлија, Суилебана и Пафенхолца, препознају инклузивност као критеријум одрживости мировних споразума (Nilsson 2012, 243-246; O'Reilly, Súilleabháin and Paffenholz 2015). У складу са таквим правцем мишљења развијена је теза да мировни процеси који укључују организације цивилног друштва, локалне заједнице и женске групе имају веће изгледе за дугорочан успех.

Питање успешности приступа посредовању Уједињених нација у решавању оружаних сукоба, о чему ће бити више речи у наредном поглављу, такође представља једну од значајнијих тема савремених студија мира и конфликта. Иако је током последњих деценија развијен обиман нормативни оквир који посредовање дефинише као кључни

² У оквиру посредничке заједнице постоји наратив о тзв. седам смртних грехова посредовања (*The Seven Deadly Sins of Mediation*): незнање или необавештеност (*ignorance*), ароганција (*arrogance*), пристрасност (*partiality*), неспособност за предузимање ефикасних акција (*impotence*), журба (*haste*), нефлексибилност (*inflexibility*) и лажна обећања (*false promises*). Више доступно на: <https://www.jstor.org/stable/26401922>.

инструмент мирног решавања спорова, у академској литератури не постоји сагласност о томе у којој мери такав приступ производи одрживе резултате. Разлике у оценама произлазе како из различитог разумевања појма успешности (Cohn and Carol 2008, 185-206) тако и из различитих теоријских полазишта о природи сукоба и могућностима њиховог решавања.

Феминистичке ауторке и аутори који се баве критичким студијама мира указују да је у многим случајевима родна перспектива третирана као додатак постојећим мировним процесима, а не као њихов конститутивни елемент. Укључивање жена често је имало симболички карактер, без значајнијег утицаја на кључне политичке одлуке и садржај мировних споразума, па проблем није у самом концепту инклузивности, већ у његовој недовољној и неуједначеној примени (Paffenholz and Thania 2016). Такође, иако поменуте резолуције Савета безбедности и пратећа документа наглашавају значај учешћа жена у мировним процесима, број жена које су обављале функције главних посредника, специјалних изасланика или чланица преговарачких делегација остао је релативно низак (Tryggestad 2009, 539-557).

Сходно претходно наведеном, може се закључити да је период од усвајања Резолуције УН из 2011. године (UNGA 2011) о јачању улоге посредовања у мирном решавању спорова, био обележен интензивнијим развојем нормативног и институционалног оквира УН за посредовање, али и континуираним изазовима у његовој имплементацији. Управо тај однос између нормативних амбиција и практичних резултата представља једно од централних питања савремених расправа о успешности приступа Уједињених нација решавању оружаних сукоба, које се удаљавају од питања да ли је посредовање успешно и усмеравају се ка питању под којим условима, у којим контекстима и за које актере оно производи одрживе резултате.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА О УСПЕШНОСТИ УН ПРИСТУПА

Академска расправа о успешности увођења родне перспективе у посредовање Уједињених нација развила се на пресеку критичких феминистичких приступа, студија мира и конфликта, као и савремених теорија међународне медијације. Полазна претпоставка ове расправе јесте да процеси решавања оружаних сукоба нису вредносно неутрални, већ да су историјски обликовани институционалним, политичким и културним

обрасцима који често репродукују постојеће односе моћи. У том смислу, феминистичка критика указује да традиционални приступи безбедности и посредовању често почивају на „родно слепим” претпоставкама које привилегују државу, војну моћ и формалне политичке актере, док искључују искуства и перспективе маргинализованих група, посебно жена. Ауторке попут Кристин Шинкин (*Christine Chinkin*) указују да су жене дуго биле невидљиве у доминантним безбедносним наративима и присутне превасходно као жртве сукоба, док су процеси доношења одлука остајали резервисани за мушке политичке и војне елите (Chinkin 1991, 1994, 2000). Слично томе, Хант, Свејн и Поса наглашавају да мировни процеси не губе само на репрезентативности када су жене искључене, већ и на знању, искуствима и перспективама које могу допринети свеобухватнијим и одрживијим решењима (Hunt, Swanee and Posa 2001).

Усвајањем Резолуције 1325 Савета безбедности УН и развојем агенде „Жене, мир и безбедност”, родна перспектива постала је саставни део званичне политике УН у области посредовања и изградње мира. Бројне смернице и принципи посредовања су наглашавали инклузивност, локално власништво над мировним процесима и заштиту људских права као предуслове одрживог мира. На тај начин, посредовање је постепено прерасло оквире класичне дипломатије и постало средство изградње легитимнијих и дугорочно стабилнијих политичких аранжмана, али се показало да је напредак након усвајања Резолуције 1325 био ограничен и неуједначен. Феминистичка критика приступа Уједињених нација посредовању истиче да формално укључивање жена није само по себи довољан показатељ инклузивности мировних процеса. Из феминистичке перспективе, увођење родне перспективе у мировне процесе не испуњава своју сврху простим повећавањем броја жена у институцијама и преговарачким тимовима, већ захтева преиспитивање дубљих идеолошких и структурних образаца који одређују ко има легитимитет да учествује у доношењу одлука о миру и безбедности. Суштинска женска искљученост из процеса посредовања посматра се као последица дуготрајних друштвених конструкција које су рат, мир и безбедност представљале као претежно мушке сфере. Проблем није само у квантитативном недостатку учешћа жена, већ и у чињеници да њихово присуство не гарантује стварну трансформацију. Критички приступи указују да институционално укључивање жена, укључујући квоте и друге нормативне механизме, може произвести формалну инклузију без суштинске промене односа моћи унутар мировних процеса. У том смислу, увођење родне перспективе би

требало да представља дугорочно настојање да се процес посредовања учини праведнијим и способнијим да препозна различита искуства, потребе и интересе свих група погођених оружаном сукобом.

С друге стране, теорије међународног посредовања указују да успешност мировних процеса зависи од сложене интеракције политичких, институционалних, културолошких и безбедносних фактора. У том смислу, увођење родне перспективе може се посматрати као фактор који потенцијално утиче на квалитет посредничког процеса, јер проширује круг релевантних актера, уводи нове изворе информација и омогућава препознавање друштвених узрока конфликта који традиционални приступи често занемарују. Ипак, није могуће тврдити да родна перспектива сама по себи доводи до успешнијих мировних процеса. Она представља један од фактора који може допринети успеху, али њени ефекти зависе од низа других околности, као што су политичка воља страна у сукобу, степен зрелости конфликта, културолошки контекст, међународна подршка и расположиви посреднички простор.³ Стога се успешност родно осетљивог посредовања треба посматрати кроз сложену интеракцију више променљивих, а не кроз поједностављене узрочно-последичне моделе. Посредници делују у оквиру мандата који им је дат, под притиском страна у сукобу, локалних обичаја и међународних политичких интереса. Због тога увођење родне перспективе није искључиво техничко питање примене препорука УН, већ процес сталног преговарања између нормативних захтева и политичке реалности. Овакво разумевање посредовања приближава приступ УН контекстуалним теоријама посредовања, пре свега Берковићевом контингентном приступу и Зартмановој теорији зрелости сукоба, које наглашавају значај прилагођавања стратегије конкретним околностима на терену (Zartman 1989).

У појединим случајевима већа инклузивност може продужити и усложнити преговоре, иако обећава квалитетније основе за постконфликтну изградњу мира, па се значајан аспект односи на однос инклузивности и ефикасности. Може се рећи да постоји празнина у постојећој литератури која третира ову област. Док је нормативни оквир УН и концепт родно осетљивог посредовања релативно добро обрађен, и даље недостаје већи број

³ Посреднички простор ограничен је, како одредбама међународног права и мандатом УН, тако и ограничењима које постављају преговарачке стране. Исти ограничавају и културолошке норме и други аспекти друштвеног живота заједнице, укључујући и родне улоге.

емпиријских истраживања која би анализирала конкретне механизме посредством којих родна перспектива утиче на различите фазе посредовања, као и улогу главних посредника у њеној примени. Посебно је недовољно истражен однос између препорука Уједињених нација и стварне посредничке праксе на терену, што указује на потребу јачег повезивања академских истраживања и институционалног искуства УН. Управо због тога, будућа истраживања требало би да буду усмерена ка испитивању услова под којима родна перспектива заиста мења динамику посредовања и доприноси квалитету мировних споразума, чиме би се обезбедила снажнија научна основа за даље унапређење приступа Уједињених нација у области мира и безбедности.

И поред свега тога, увођење родне перспективе представља једну од значајнијих концептуалних промена у савременом приступу Уједињених нација посредовању у решавању оружаних сукоба. Њен највећи допринос не огледа се у томе што сама по себи гарантује успешније мировне процесе, него што проширује разумевање безбедности, омогућава укључивање различитих друштвених перспектива и повећава потенцијал мировних процеса да произведу легитимнија, инклузивнија и одрживија решења. Другим речима, успех посредовања не може се мерити искључиво тренутним престанком насиља, већ и степеном у којем мировни процес омогућава равноправно учешће различитих друштвених група и адресира структурне неједнакости које су често присутне у позадини конфликта.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Altiser, Luj. 2015. *Ideologija i državni ideološki aparati: Beleške za istraživanje*. Loznica: Karpos.
- Beardsley, Kyle. 2008. "Agreement without Peace? International Mediation and Time Inconsistency Problems." *American Journal of Political Science* 52 (4): 723-740. DOI: 10.1111/j.1540-5907.2008.00339.x
- Bercovitch, Jacob, and Allison Houston. 2000. "Why Do They Do It Like This? An Analysis of the Factors Influencing Mediation Behavior in International Conflicts." *Journal of Conflict Resolution* 44 (2): 170-202. DOI: 10.1177/0022002700044002002
- Bercovitch, Jacob. 2011. *Theory and Practice of International Mediation: Selected Essays*. London: Routledge.

- Charlesworth, Hilary, and Christine Chinkin. 2000. *The Boundaries of International Law: A Feminist Analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- Charlesworth, Hilary, and Christine Chinkin. 2002. "Sex, Gender, and September 11." *American Journal of International Law* 96 (3): 600-605. DOI: 10.2307/3062163
- Charlesworth, Hilary, Christine Chinkin, and Shelley Wright. 1991. "Feminist Approaches to International Law." *American Journal of International Law* 85 (4): 613-645. DOI: 10.2307/2203269
- Chinkin, Christine, and Hilary Charlesworth. 2006. "Building Women into Peace: The International Legal Framework." *Third World Quarterly* 27 (5): 937-957. DOI: 10.1080/01436590600780391
- Cockburn, Cynthia. 2010. "Gender Relations as Causal in Militarization and War: A Feminist Standpoint." *International Feminist Journal of Politics* 12 (2): 139-157. DOI: 10.1080/14616741003665169
- Cohn, Carol. 2008. "Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation?" In *Global Governance: Feminist Perspectives*, eds. Shirin M. Rai and Georgina Waylen, 185-206. London: Palgrave Macmillan.
- Collier, Paul, V. L. Elliott, Håvard Hegre, Anke Hoeffler, Marta Reynal-Querol, and Nicholas Sambanis. 2003. *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*. Washington, DC: World Bank; Oxford: Oxford University Press.
- Dixon, Martin. 1994. "Third Parties in International Law. By Christine Chinkin." *Cambridge Law Journal* 53 (1): 194-195.
- Enloe, Cynthia. 2005. "What if Patriarchy Is 'the Big Picture'? An Afterword." In *Gender, Conflict, and Peacekeeping*, eds. Dyan Mazurana, Angela Raven-Roberts, and Jane Parpart, 280-284. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Greig, J. Michael, and Paul F. Diehl. 2005. "The Peacekeeping-Peacemaking Dilemma." *International Studies Quarterly* 49 (4): 621-645. DOI: 10.1111/j.1468-2478.2005.00381.x
- Harding, Sandra G. 1986. *The Science Question in Feminism*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Hooper, Charlotte. 2001. *Manly States: Masculinities, International Relations, and Gender Politics*. New York: Columbia University Press.

- Hunt, Swanee, and Cristina Posa. 2001. "Women Waging Peace: Inclusive Security." *Foreign Policy* 124: 38-47. DOI: 10.2307/3183189
- Karim, Sabrina, and Kyle Beardsley. 2013. "Female Peacekeepers and Gender Balancing: Token Gestures or Informed Policymaking?" *International Interactions* 39 (4): 461-488. DOI: 10.1080/03050629.2013.805131
- Kydd, Andrew H. 2006. "When Can Mediators Build Trust?" *American Political Science Review* 100 (3): 449-462. DOI: 10.1017/S0003055406062290
- Luttwak, Edward N. 1999. "Give War a Chance." *Foreign Affairs* 78 (4): 36-44. DOI: 10.2307/20049362
- Nilsson, Desirée. 2012. "Anchoring the Peace: Civil Society Actors in Peace Accords and Durable Peace." *International Interactions* 38 (2): 243–266. DOI: 10.1080/03050629.2012.659139
- O'Reilly, Marie, Andrea Ó Súilleabháin, and Thania Paffenholz. *Reimagining Peacemaking: Women's Roles in Peace Processes*. New York: International Peace Institute, 2015.
- Paffenholz, Thania, Nick Ross, Steven Dixon, Anna-Lena Schluchter, and Jacqui True. 2016. *Making Women Count – Not Just Counting Women: Assessing Women's Inclusion and Influence on Peace Negotiations*. Geneva: Inclusive Peace and Transition Initiative (The Graduate Institute of International and Development Studies) and UN Women.
- Peterson, V. Spike, and Anne Sisson Runyan. 2010. *Global Gender Issues in the New Millennium*. 3rd ed. Boulder, CO: Westview Press.
- Rauchhaus, Robert W. 2006. "Asymmetric Information, Mediation, and Conflict Management." *World Politics* 58 (2): 207-241. DOI: 10.1353/wp.2006.0027
- Savun, Burcu. 2009. "Mediator Types and the Effectiveness of Information-Provision Strategies in the Resolution of International Conflict." In *International Conflict Mediation: New Approaches and Findings*, eds. Jacob Bercovitch and Scott Sigmund Gartner, 96-114. London: Routledge.
- Shepherd, Laura J. 2008. *Gender, Violence and Security: Discourse as Practice*. London: Zed Books.
- Sjoberg, Laura. 2013. *Gendering global conflict: toward a feminist theory of war*, Columbia University Press, New York.

- Svensson, Isak. 2007. "Mediation with Muscles or Minds? Exploring Power Mediators and Pure Mediators in Civil Wars." *International Negotiation* 12 (2): 229–248. DOI: 10.1163/138234007X223294
- Tickner, J. Ann. 1992. *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.
- Tickner, J. Ann. 1997. "You Just Don't Understand: Troubled Engagements between Feminists and IR Theorists." *International Studies Quarterly* 41 (4): 611–632. DOI: 10.1111/1468-2478.00060
- Tickner, J. Ann. 2001. *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*. New York: Columbia University Press.
- Tryggstad, Torunn L. 2009. "Trick or Treat? The UN and Implementation of Security Council Resolution 1325 on Women, Peace, and Security." *Global Governance* 15 (4): 539–557. DOI: 10.1163/19426720-01504011
- United Nations [UN]. 1945. *Charter of the United Nations*, San Francisco: United Nations.
- United Nations [UN]. 2012. *Guidance for Effective Mediation*, New York: United Nations.
- United Nations Department of Political Affairs [UN DPA]. 2012. *Guidance for Mediators: Addressing Conflict-Related Sexual Violence in Ceasefire and Peace Agreements*, New York: United Nations.
- United Nations Department of Political Affairs [UN DPA]. 2017. *Guidance on Gender and Inclusive Mediation Strategies*, New York: United Nations.
- United Nations General Assembly [UNGA]. 2011. *Strengthening the Role of Mediation in the Peaceful Settlement of Disputes*, Conflict Prevention and Resolution, A/RES/65/283, New York.
- United Nations Security Council, Resolution 1325 [UNSCR 1325]. 2000. *Women, Peace and Security*, S/RES/1325, New York.
- United Nations Security Council, Resolution 1820 [UNSCR 1820]. 2009. S/RES/1820. New York.
- Zartman, I. William. 1989. *Ripe for Resolution: Conflict and Intervention in Africa*. New York: Oxford University Press.

Goran Topalović*

Ministry of Defense and the Serbian Armed Forces, Kraljevo

Filip Otović Višnjic**

Faculty of Political Sciences, Belgrade

Resume

The paper is based on the premise that feminist theories of international relations have made a fundamental contribution to rethinking traditional understandings of peace, security, and mediation in the resolution of armed conflicts. Unlike realist and liberal approaches, which have generally viewed peace processes as negotiations among political and military elites, feminist theories argue that both conflicts and peace processes are deeply shaped by gendered power relations. Drawing upon the theoretical perspectives of liberal, radical, poststructuralist, and intersectional feminism, the paper demonstrates that a gender perspective constitutes an analytical framework that enables a more comprehensive understanding of the causes of armed conflicts, their consequences, and the conditions for building sustainable peace. Particular attention is devoted to analyzing the evolution of the United Nations approach to mediation in the resolution of armed conflicts. The research shows that over the past two decades significant normative progress has been achieved, primarily through the adoption of United Nations Security Council Resolution 1325 and subsequent resolutions forming the basis of the Women, Peace and Security agenda. At the same time, numerous manuals, guidelines, and operational documents have been developed to integrate a gender perspective into all phases of mediation, from conflict analysis and negotiation preparation to the conclusion and implementation of peace agreements. Consequently, the gender perspective has become an integral component of the normative framework governing contemporary United Nations mediation. The analysis of the academic literature indicates that there is no full consensus regarding the effects of this approach. A substantial body of research

* E-mail address: gsljmt@gmail.com; ORCID: 0009-0005-5326-5947.

** E-mail address: filip.otovicvisnjic@fpn.bg.ac.rs; ORCID: 0009-0008-4445-705X.

suggests that women's participation and inclusive peace processes enhance the legitimacy of peace negotiations, broaden the range of issues included on negotiation agendas, and increase the likelihood that peace agreements will prove sustainable over the long term. The inclusion of women, civil society organizations, and local communities enables peace processes to address issues of human security, civilian protection, transitional justice, the return of displaced persons, and the restoration of social trust issues that have often been overlooked in traditional diplomatic negotiations. At the same time, critical and feminist scholarship highlights numerous limitations. Although normative standards have been significantly strengthened, their implementation in practice remains inconsistent and largely depends on the political will of states, the mandates of mediators, the characteristics of individual conflicts, and the broader geopolitical environment. In many peace processes, women's participation continues to be limited or merely symbolic, while the gender perspective is frequently reduced to fulfilling formal requirements without exerting a substantive influence on the content of negotiations or decision-making. Research also demonstrates that increasing the numerical representation of women does not automatically result in more inclusive peace processes unless accompanied by genuine opportunities for equal participation in shaping peace agreements. The findings indicate that the success of integrating a gender perspective cannot be measured solely by the number of women participating in peace negotiations or by the inclusion of gender-sensitive provisions in peace agreements. More meaningful indicators include the actual degree of inclusiveness of the peace process, the influence of diverse social groups on decision-making, the integration of human security concerns into peace agreements, and the long term capacity of postconflict institutions to preserve peace. In this sense, a gender perspective should be understood as a means of improving the quality of mediation rather than as an independent key factor of successful peace outcomes. The research confirms that the greatest contribution of feminist theories lies in expanding the understanding of security and mediation beyond the traditional state-centric framework. These theories have demonstrated that lasting peace cannot be achieved without the inclusion of diverse societal actors

and without recognizing the different ways in which armed conflicts affect women, men, and other social groups. At the same time, the paper shows that the institutional approach of the United Nations has incorporated many of these ideas, although their practical implementation continues to be constrained by numerous political, institutional, and cultural factors. The principal conclusion of the paper is that the introduction of a gender perspective represents one of the most significant conceptual transformations in the development of contemporary United Nations mediation. However, its actual contribution depends not merely on the existence of a normative framework but on its consistent application throughout all stages of mediation, from conflict analysis to the implementation of peace agreements. A gender perspective does not constitute a universal model for resolving armed conflicts, but it can make a substantial contribution to more legitimate, inclusive, and sustainable peace processes when integrated as a constitutive element of mediation practice rather than treated solely as a normative requirement. Future research should focus on empirical analyses of specific peace processes in order to assess more precisely the actual impact of gender-responsive mediation on the durability of peace agreements and the consolidation of post-conflict peace.

Keywords: Feminist Theories of International Relations, Ideology, Gender Perspective, Mediation, United Nations, Armed Conflicts, Women, Peace and Security, Peace Processes and Peacebuilding.

* Овај рад је примљен 29. јуна 2026. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 3. августа 2026. године.